

*Гусєва К.А., доцент кафедри
адміністративної діяльності
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, старший
науковий співробітник*

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО В УКРАЇНІ - НОВЕЛИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Свобода від насильства - основне право людини. Домашнє насильство це - один із найчастіших видів злочинів, які вчиняються щодня. Але соціальний тиск такий сильний, що багато жертв сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливість через слабкість правової бази.[1]

У 2014 р. Фонд народонаселення ООН опублікував результати дослідження стосовно поширеності насильства щодо дівчат та жінок в Україні, проведене шляхом опитування 1 606 жінок з репрезентативної вибірки в національному масштабі. Результати дослідження показали, що: 21,6% жінок віком 15-49 років упродовж життя зазнавали фізичного, психологічного або сексуального насильства з боку нинішнього чи колишнього партнера; 7,9% жінок віком 15-49 років упродовж життя зазнавали сексуального насильства з боку партнера або іншої особи; кожна шоста жінка в Україні пережила принаймні одну з форм насильства з боку інтимного партнера протягом останніх 12 місяців.[2]

Насильство в сім'ї - домашнє насильство (далі - ДН) дорого коштує суспільству. Дані дослідження, проведеного в 2017 р. Фондом народонаселення ООН, показали, що економічні втрати, які несе українське суспільство внаслідок насильства щодо жінок, сягають до \$208 млн на рік, при чому 2 «Економічні наслідки насильства щодо жінок в Україні», здійснено Українським центром соціальних реформ на замовлення Фонду народонаселення ООН, основна частина витрат, що зумовлені насильством щодо жінок, лягає на плечі самих постраждалих, і може сягати до \$190 млн на рік (тобто становить більше 90% сукупних економічних витрат

суспільства). Проблеми в реагуванні на випадки домашнього насильства та гендерно зумовленого насильства з боку правоохоронних органів це дослідження, яке проведене у 2016 році ГО «Ла Страда Україна» та Женевським центром демократичного контролю над збройними силами (DCAF) з питань реагування системи кримінальної юстиції на насильство щодо жінок, приходять до висновку, що воно неефективне. За даними було виявлено три показники неефективності, які врешті-решт призводять до безкарності кривдників: Неповідомлення: система кримінального правосуддя

неспроможна охопити більшість випадків НЖ/ДН. Наприклад, за даними звітів про поширеність насильства щодо жінок та дівчат, в Україні щороку приблизно 1 850 000 жінок віком 15-49 років зазнають ДН. Проте у 2015 році поліцією було зареєстровано лише 83 740 звернень про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-2 КУпАП (насильство в сім'ї). Втрата справ: у більшості випадків НЖ/ДН, повідомлених у поліцію, провадження в системі кримінального правосуддя припиняються і не приводять до засудження. Наприклад, з 1 049 випадків згвалтування, повідомлених у поліцію впродовж 2016 року, за вказаний період було засуджено на виході з ланцюга правосуддя лише 61 гвалтівника. Нестримувальна практика винесення вироків: наявна практика не стримує кривдників від скоєння НЖ/ДН. Наприклад, серед порушників, звинувачених у кримінальних злочинах щодо НЖ/ДН, що караються позбавленням волі, тільки троє з десяти фактично засуджуються до тюремного ув'язнення. Неефективне реагування системи кримінального правосуддя на НЖ/ДН призводить до високого рівня повторних злочинів, а також сприяє підтриманню суспільного середовища, яке створює умови для НЖ/ДН. Г31

На жаль, до теми домашнього насильства суспільство відноситься неоднозначно. Якщо вдуматися та згадати, що у дитинстві багато хто зазнавав насильства у своїй сім'ї або був свідком такого насильства наприклад - конфлікт між батьками. Саме це ,відповідно, емоційне напруження впливають на дітей. Зокрема, сварка між рідними може призвести до психологічної травми неповнолітнього. Крім того, дитина в майбутньому може перенести у власну сім'ю модель поведінки своїх батьків. За статистикою найбільш незахищеними, незалежно від їх соціальних ролей, є жінки та діти. Але необхідно зазначити, що

найбільш небезпечним є, звичайно, фізичне насильство: побиття, катування, згвалтування, залишення у небезпеці, але не менш небезпечними є психологічне та економічне насильство.

Нарешті 7 грудня Верховна рада України ухвалила [Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»](#). Правозахисник Володимир Чемерис каже, що цей законопроект можна назвати одним з кращих, які прийняла теперішня Верховна Рада.

Отже, Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», який набрав чинності 8 січня 2018 року впроваджує комплексний підхід у боротьбі з домашнім насильством. Так передбачається: розширення кола кривдників; введення термінового заборонного та обмежувального приписів стосовно кривдника; взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи; направлення кривдника на проходження програми для кривдників; розширення повноважень Національної поліції України у випадках домашнього насильства; доповнення переліку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі; повернення штрафів, як виду стягнення за вчинення домашнього насильства. [4]

Законом впроваджується нові положення про криміналізацію домашнього насильства, що дозволяє говорити про це, не як про адміністративний проступок, а як про кримінальний злочин. Окрім того, за її словами, у запропонованих цим законопроектом змінах до процесуальних кодексів прописані процедури звернення постраждалих до суду та отримання захисного припису, який забороняє кривднику наблизитись до постраждалої особи.

Необхідно зазначити, що це великі новели у Кримінальному кодексі та Кримінальному процесуальному кодексі. Сам по собі новий закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству» несе в собі ці новели. Певні моменти вже діють. Вчинення злочину в присутності дитини - це буде обтяжуюча обставина, яка впливатиме на покарання особи. Вчинення злочину щодо подружжя (неважливо, чи це зареєстроване подружжя, чи співмешкання, близькі особи, розлучені особи) - все це має бути враховано суддею при

винесенні вироку та при вирішенні питань щодо покарання особи. У новому законі особливу увагу звернено на взаємодію та координацію між всіма суб'єктами, які мають протидіяти цьому явищу, а найкраще - запобігати, щоб у подальшому ми мали зниження темпів і зменшення найбільш яскравих у негативному сенсі форм. Одним із них стане склад злочину, передбачений статтею №126, а саме:

домашнє насильство. Умисне, систематичне, фізичне, психічне або економічне насилля над одним із членів подружжя іншим ,незалежно від статі, стане кримінально караним. Крім того, обмежувальний припис діє лише частково, а терміновий заборонний припис не діє взагалі на даному етапі. Рішень приймаються дуже мало. За період з 10.01.2018 року до 05.02.2018 року: - задоволено лише 1 заяву про видачу обмежувального припису, - в 2 випадках заявникам відмовлено в задоволенні заяви; - 2 заяви призначено до розгляду - 1 в одному випадку заявниця попросила заяву повернути; - в одному випадку відкрито Апеляційне провадження у справі щодо видачі обмежувального припису.

Нарешті, з 2019 року це стане передбачено в кримінальному процесі. Якщо кажемо про (вноситься у випадках небезпеки для життя і здоров'я людини), його має право винести працівник підрозділу Національної поліції України. Такий припис діє впродовж десяти днів і він стосується вимоги негайного припинення певних дій, покидання житла, де тимчасово або постійно знаходиться особа, фактично заборона будь-якого фізичного контакту на цей час із особою.

Більше того, одним із ризиків, що буде враховуватись при обранні запобіжних заходів, у тому числі й триманні під вартою, стане так званий летальний ризик у справах про домашнє насилля. Це можливість доступу до зброї і можливість переслідувати особу, яка визнається потерпілою. [5]

Наприклад, у Швеції повідомляють про чверть існуючих випадків домашнього насильства. «Насправді проблему домашнього насильства донині не пододала жодна країна світу!», - говорить посол Швеції в Україні. Мартін Хагстрем повідомив, що у Швеції уряд працює вже тривалий час над цим питанням. Але навіть сьогодні визнається, що повідомлено тільки про 20-25% таких злочинів у Швеції.

На думку представника фонду народонаселення ООН Каспара Піка, для протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству важливо працювати на випередження - через виховання та освіти, але важливо також, щоб повідомлення про такі випадки сприймалися серйозно і з повагою до людської гідності постраждалих. За даними фонду народонаселення ООН, в Україні 1,1 мільйона жінок щороку зазнають фізичного та сексуального насильства в Україні. Отже, можна сказати, що Закон містить у собі ще багато новел, відносно яких можна висловлювати свою позицію та багато дискутувати. Це і ведення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі, і створення загальних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та врешті-решт зміни до ККУ та КПК, які лише через рік почнуть діяти. Відповідно до Стамбульської Конвенції, можливо стверджувати, що існуючих в Україні норм замало для ефективного захисту від домашнього насильства, але не останню роль відіграє профілактика цих явищ. Якщо громадськість продовжить лобіювати це питання у парламенті, а правники почнуть створювати позитивну практику застосування вже прийнятих норм, то міжнародні стандарти захисту від домашнього насильства почнуть діяти і на території України. Також необхідно, щоб в суспільстві руйнувалися стереотипи та міфи, які є навколо цього поняття. Та дуже важливо, щоб самі жертви домашнього насильства не боялися звертатися за допомогою.

Список використаних джерел:

1. Протидія домашньому насильству практичний посібник для поліцейських Ентоні Віллс, Ольга Калашник - 75 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.

2. Електронний ресурс. Режим доступу: [URL:http://www.unfpa.org.ua/publications/470.html](http://www.unfpa.org.ua/publications/470.html).

3. Criminal justice practice and violence against women. Assessment of the readiness of the Ukrainian criminal justice system to implement the principles of the Istanbul Convention A. Laferte, K. Levchenko, K. Cherepakha, M. Lehenka, M. Socquet-Juglard. Editorial contribution by: Heather Huhtanen. / DCAF, «La Strada - Ukraine». Kyiv: Agency Ukraine, 2017.

4. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї». - Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2789-14>.

5. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://hromadskera.dio.org/programs/kyiv-donbas/zminy-v-zakonodavstvi-proty-domashnogo-nasylstva-do-chogo-gotuvatymut-prokuroriv>